

nő oklevelet adott át Hortiné dr. Bathó Edit múzeumigazgató asszonynak a kapitányi tisztség 20 évvel ezelőtti hagyományörző felélesztéséért, a Jászkun Hármaskerület felé történt kiterjesztéséért, valamint a folyamatos szakmai és tudományos támogatásáért.

Az igazgató asszony megköszönte a testületnek a szép elismerést, és biztosította a kapitányokat, hogy továbbra is szívügyének tekinti a hagyományörző jász- és kunkapitányok tevékenységének szakmai támogatását.

Ezt követően megkezdődött a tanácskozás hivatalos része, amely során a kapitányok megbeszélést tartottak az aktuális teendőkről, tájékoztatást adtak a 2020-as év fontosabb rendezvényeiről, amelyek között kiemelt figyelmet kap majd a Jászkun Redemptio 275 éves évfordulója.

Bathó Edit köszönetet mond az elismerésért. Fotó: Fehér János

Amíg a kapitányok tanácskoztak, addig a jász- és kunkapitányok Varga Ferencné kiskunkapitányé asszony vezetésével látogatást tettek, a Büszkeségpont kiállításában, a hagyományok parkjában és a szanki kézműveskonyakmeggy üzemben.

A tanácskozást közös ebéd követte a Művelődési Ház nagytermében, majd a társaság megtekintette a 2019-ben átadott Kiskun emlékhelyet.

A kapitányok és kapitányok kelles napot töltöttek el Szankon. Köszönet illeti Varga Ferenc kiskunkapitányt, és feleségét, Katalin asszonyt a szívélyes vendéglátásáért és a nagyszerű programokért.

Iris

A FERENCESEK ÉS A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG DIKTATÚRÁJA JÁSZBERÉNYBEN

Miről tanúskodnak a Historia Domus lapjai 1918–1922 között?

A Historia Domus Jasbereniensis 1855-1937-es kötete (a továbbiakban HD 1855) foglalja magában a Tanácsköztársaság eseményeit. Sajnos ebben az időből nem áll rendelkezésünkre Schematizmus, vagy Tabula. Talán a háborús viszonyok miatt nem is adtak ki ilyet. 1916-ban a rendházfőnök Kubusz Leontin, aki egyben hitszónok, iskolai hitoktató, a III. Rend igazgatója, a Jézus Szíve Társulat vezetője, könyvtáros és a háztörténet jegyzője, Németh Kelemen volt a helyettese, Csóri Gábor hitszónok, Pálik Arzén hitszónok, Móri Fülöp sekrestyés és Palotás Modeszt alamizsnagyújtóval alkottak hatan egy közösséget. Móri Fülöpről annyit ír még a Tabula, hogy behívták katonának.

1918. november 1-jén tájékoztat minket a jegyző a következőkről: „Katonák zavargása: „Az egész város rémületben volt egész nap, mert az Ukrajbáról hazatért katonáink az állomásnál egész nap gépfegyverekkel, kézi gránátokkal lövöldöztek, kiraboltak egy vasúti ???szállító kocsit, annak tartalmát: ruhaneműek, ágyneműek, befőttek, bor, lekvár stb. árulták potom áron. Sapkájukról letépték a rózszát s a köztársaságot kiáltották ki. Ez folytatódott még másnap is. A vidéken, a szomszéd községekben ezen forradalomféleség még nagyobb mértékben dühöngött.” Nem kapunk képet arról, hogy más jász településeken miképpen dühöngött a forradalomféleség.

A következő bejegyzés november 15-16-án volt, amikor is német katonák csapatszálító járműveken a fronttól hazaérkezve haladtak át a városon. Jó hírt is kapunk, mert Kertész Károly kántor is hazaérkezik, és újra kántori szolgálatba tud állni. A házfőnök a városi képviselő-testületnek jelzi a hazaérkezést, és kéri az állásba való visszahelyezését. Ezen év adventje kevés eseménnyel zajlott le. A hajna-

li miséken sokkal kevesebben vettek részt, és a karácsonyi ünnepek és az év végi hálaadó istentisztelet is rendben lezajlottak. Fájdalmasan jegyzi meg: „A mai szociál demokratikus viszony sokat elvon templomunktól is, adná a jó Isten, hogy az új év áldásosabb, boldogabb legyen édes magyar hazánkra, mint az elmúlt.”

Február 23-án a Tartományfőnök atya arra szólítja fel körlevelében a tartomány tagjait, hogy tegyék le a köztársaságra az esküt a kormánybiztos, vagy megbízottja előtt. Erre március 6-án került sor dr. Friedvalszky Ferenc polgármester, a kormánybiztos meghatalmazottja előtt. „Az esküminta úgy szól: *Én ... esküszöm, hogy a magyar népköztársasághoz s annak alkotmányához hű leszek, Magyarország teljes függetlenségét megvédem, minden erőmmel Magyarország népének javát, szabadságát és haladását fogom szolgálni. Isten engem úgy segítjen!*”

A következő érdekes esemény, hogy a házfőnök hosszú idézetet közöl a Jászberényi Újság március 30-iki számából: „Pár nappal ezelőtt még élethalál harcban állott egymással a Magyarországi Szociáldemokrata Párt és a Magyarországi Kommunista Pártja. Pedig a két verekedő ikertestvér párt egy célt szolgált: a kommunista társadalmi rend minél előbb való megteremtését a kapitalizmus alapú világrend helyébe. A proletariátus megundorodva az Antant imperialistáinak kapitalista kapzsiságától és gonoszságától, mely a vergődő Magyarország megfojtását tűzte ki céljául, elhatározó fontosságú lépésre határozta el magát és kikiáltotta a proletárdiktatúrát, ami magyarul a dolgozók, munkások uralmát jelenti, mely az orosz szovjet-köztársasággal, a világ minden proletárjával kérés nélkülül összemorzsolja a nemzetközi imperializmust.

(folytatás a 20. oldalon)

(folytatás a 19. oldalról)

Ezen elvnek megvalósításáért csak a parasztok, munkások és katonák ilyen egyesülésével a jövőendő-Magyarország alkotmányának az alapját is lerakta. Mit jelent ez? Magyarország kormányzásában a jövőben csak a parasztok, munkások és katonák követői vehetnek részt. Városunk e három élőszerére támaszkodva itt is megalapítottuk a munkások, parasztok és katonák tanácsát, ami egy néven jászberényi követtanács nevet viseli. A követtanács áll 40-40 paraszt és munkás tagokból, melyhez a katonatanács járul. Ezen követtanács elnökéül Lázár Henriket, al-elnökévé pedig Lónyai Béla és Pacauer Gábor elvtársakat választotta.”

A következő oldalon Farkas János közoktatásügyi biztos levele olvasható a felekezeti iskolák ügyében: „A jászberényi követtanács egyhangúlag kimondotta, hogy Jászberény felekezeti iskolát el nem ismer, hanem valamennyi, így volt rk, ev. ref, mint izr. hitfelekezeti iskolát az állam tulajdonának jelenti ki, s a közoktatás a népbiztosság rendelete megérkezéig munkás Népiskolának nevezi. Ezzel kapcsolatban kimondotta, hogy a vallásoktatást így a főgymnáziumból, a tanítóképzőből, polgári leányiskolából mint az elemi iskolákból, nem különben a gazdasági és iparostanoncz és kereskedő iskolákból kitiltja s helyette a megállapított órákban az erkölcsstant és a mai kort ismertető előadásokat elrendeli az esetleg így maradt órákban közismereti tárgyak tartandók.

Az iskolákból minden olyan kép, feszület stb. mely a gyermek lelkében a múlt bűnös rendszernek csak halvány emlékét is felidézhetné kidobandó.”

A cikket így kommentálja: „Ezen förmedvénnyel címzetes katolikus (együttal felekezeti tanító) Istentagadó és eretnekké tette magát, aki emiatt arra tette magát méltóvá, hogy társai megvessék s majdan a temető árkába ássák el. A hitoktatás beszüntetése az egész város lakosságát lázas állapotba hozta s ápr. 2-án a piactéren főt. Erdős András helybeli plébános, főt. Dombó Béla helybeli ev. ref. lelkész, a rabbi és többek felszólamlása a nevezett Tarka Jánost lehurrogták, s a Budapestről kiküldött népbiztos megígérte, hogy Jászberény város közönségének e tekintetben orvoslást ígért. Ezen eseményt azért írtam le, hogy a késő utókor is

láthassa s olvashassa, hogy habár Jászberény város lakossága vallásosságáról ismeretes, mégis találkoznak köztük olyanok is, akik megfélekednek kath. voltokról, sz. vallásukat mely az övék is lábbal tiporják, de egyúttal, hogy vannak sokkal többen, kiknek szívében él a hit s bátran szót mernek emelni sz. vallásuk érdekében. Vajha ezek óhaja teljesülne. Adja a jó Isten! Ezen események után természetesen a hitoktatás az összes iskolában megszűnt, de azért mert a tanulók fel lettek szólítva, hogy a hitoktatásra a templomban jelenjenek meg, s így ápr. 1-től kezdve a templomban végeztük a hitoktatást. De kevesen jelentek meg egy-egy alkalommal, de azért végeztük mégis június közepéig.”

Április 27-én erdélyi menekült csendőrök elfoglalták a kolostor 11 szobáját, amelyet körletnek használtak, így telehordták szalmával. 29-én újabb csendőrök érkeztek, akik a rendház ebédlőjét foglalták el. Így a pincét kellett átalakítani ebédlővé, mely igen csak hűvösnek bizonyult. Ez az állapot azonban nem tartott sokáig, ugyanis május elsején a Szolnok felé igyekvő román katonák hírére a csendőrök összepakoltak, s 2-án Hatvan felé elvonultak. Utólagosan lett bejegyezve már május 2-án, hogy Erdős András plébánost éjjel 1 órakor Budapestre szállították autón, azóta fogva tartják, de sem az okokról, sem állapotáról nem tudnak.

Június 25-én a házfőnök összetűzésbe került a forradalmi tanáccsal: „Kubusz Leontin házfőnök megidézett a forradalmi törvényszék elé, amiért jún. 20-án két directorimi tag előtt a comminismus ellen hevesen kikelt és tiltakozott az elvtárs megszólítás ellen, jegyzőkönyvet vetek fel az esetről s kijelentették, hogy majd a tárgyalásra megfogják idézni, ez azonban elmaradt.”

Városunk gyásznapja, a vérfürdő: „Nem hagyhatom szó nélkül, hogy fel ne említsem a júl. 18-ára a directorium által előkészített vérfürdőt. A mai napra ugyanis a jászberényi directorium nagy népgyűlést hirdetett, melyre a ???-ai gazdákat is meghívta. Bokányi Dezső Budapestről lett volna a főszónok, állítólag a kényszermunkát akarta volna megszavaztatni. A szószer nem mint máskor a piactér közepén, hanem a városházkapuja fala mellett volt felállítva. Rengeteg néptömeg jött össze, de a szónokokat lehurrogták,

abcugolták, nem akarták meghallgatni, mire Bokányinak zsebkendő lobogtatására megszólalt a gépfegyver, mire a tömeg eszeveszetten rohant szét, legnagyobb része a városház melletti Casino utcába, ezekre pedig a városház udvarából oldalt löttek, úgy hogy 12 halott volt, s körülbelül 50-60 sebesülés. A gépfegyvereket a directorium előre elhelyeztette, mert minden áron lövetni akarta a tömeget. A directorium feje volt ekkor Lázár Henrik. Alig egy-pár napra a directorium 2-3 főemberét (Lázár-Paczauer stb.) felfüggesztették s másokat bíztak meg, akik a vérengzést minden áron a burzsvaei gazdákra akarták fogni, hogy ők kezdték a lövöldözést. Fel is állították a panaszfelvételi irodát, melynek feje Gyetvai János lett, de nem sokáig uralkodtak, mert júl. 31-én a directorium megszökött, miután Szolnoknál a vörös katonák offenzívája kudarcot vallott. A júl. 13-ára rendezett vérfürdő áldozatai ezek: Kondor József 15 éves, Lusztig Ilona, Mészáros József 43 éves, Herczeg András 20 éves, Kis Frigyes 42 éves, Cseh József 51 éves, Kovács Mihály 42 éves, Rácz János 47 éves, Gugi István 35 éves, Urbán István 23 éves, Kolcza N. zilahi menekült.”

Megjegyzendő, hogy Kele József apátplébános szerint 10 halott, 21 súlyos sebesült és 104 könnyebb sebesült volt. A későbbi események sem hoztak javulást az életükben: „Július hó utolsó napjaiban a vörös katonák Szolnoknál megkezdett offenzívája, de kudarccal végződő támadása következtében kénytelenek voltak visszavonulni s így egész délelőtt a vörös katonák vonultak keresztül városunkon minden legkisebb tüntetés vagy a lakosság örömmilyváltása nélkül. Délután már a román katonaság jött, kergetvén a vörös katonaságot. S ez így ment azután nap-nap után, folyamatosan csak román katonaság, akik az átvonulás alkalmával az út menti tanyákról, amit csak elbírtak vinni, pénzt, ruhaneműt, állatokat stb. mind elvették. Feltörték az útban levő pincéket s azokban valóban pogány módra garázdálkodtak. Fecske János, Erdős István, Herczeg N. és a pinceszövetkezet sok kárt szenvedett utánuk. De hányan vannak még, akikről mi tudomással nem vagyunk. Így aztán nem is kell csodálkozni, hogy az augusztus 2-án megtartott Porciunkulai búcsún csak a városból jelentek meg néhányan, de vidékről senki sem érkezett.

Új könyv a Jászság 1919-es történetéről

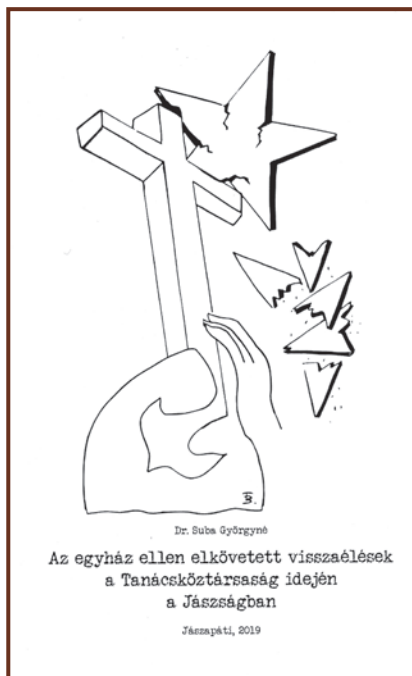
Ezután írhatott a házfőnök némi pozitívumot is háztörténet lapjaira: „A mai napon Erdős András plébánosunk, két hónapi fogság után, hazatérhetett Budapestről. Hol vasúton, hol kocsin, hol gyalog jöttek a gyöngyösi plébánosnal ft. Bozsik Pállal. A délutáni órákban tisztelgett nála a házfőnök maga, hogy üdvözölje őt kiszabadulása alkalmából. Nap-nap után vonulnak keresztül városunkon a román katonaság, lovasok, gyalogosok, százakra menő kocsik, muníció és élelmiszerek megrakva, ennek egy része tovább vonul, egy része pedig itt marad.” Augusztus 22-én a templom előtti teret körül állították ágyúkkal, de csak azért mert itt találtak nekik alkalmas területet.

Szeptember 1-jén távoznak a román katonák a városból, s elvisznek magukkal mindent, ami mozdítható, főleg élelmiszert, takarmányt, több mint 300 kocsival. Ennek következtében a városban hiány lépett fel mindenképpen. December 1-jén jegyzi fel Leontin, hogy a város sötétségben van: se villany, se gyertya, se petróleum.

1920. január 19-én Horthy Miklós fogadása volt a városban: „...Először a hölgyközönség küldöttségét fogadta, melynek szónoka Baranyiné öngyásága volt (Baranyi Balázs ny. tanító felesége) ki valóban remek, meghatározó, szívhez szóló szavakban ecsetelte az igazi magyar női szív fájdalmát, amit a lefolyt háborús idő, majd a kommunizmus ideje alatt érzett, majd reményességét s örömét fejezte ki, hogy ily ember, mint Horthy – került az ország határainak megvédésére. A Tanácsköztársasággal kapcsolatos utolsó bejegyzés 1922. május 3-án volt. Ezen a napon a piactéren gyülekezett a város lakossága. A diktatúra alatt – 1919. március 30. – ugyanis az iskolákból eltávolították a kereszteteket. Reggel szentmisén vettek részt, s minden osztály a saját osztálytermi keresztjével vonult a Pálkás-kereszthez, ahol a polgármester és a plébános köszöntötte a megjelenteket. Az eseményt természetesen a diákok kórusa énekkel kísérte. Jól látható tehát, hogy a Jászberény város lakossága – így a rendház tagjai is – a Tanácsköztársaság napjait fájdalommal és aggodalommal élték át. A város lakossága szenvedésekkel telt szívvel várta annak végét, s igyekezett annak minden emlékét kitörölni emlékezetéből.

fr. Varga Kamill ferences pap

A végtelen idő forogtatásában, házánk történetének tragikus eseményeit szemlélve feltűnik, hogy egyre több kerek számú évforduló követi egymást. 2018-ban az 1914-től 1918-ig tartó első világháború befejezésének századik évfordulójához érkezünk. Ezt követte a múlt év folyamán a Tanácsköztársaság kikiáltásának 100. évfordulója. Ennek az időszaknak eddig kevésbé ismert történéseire emlékeznek és hívják fel a figyelmet dr. Suba Györgyné Kocsis Julianna közelmúltban megjelent új könyve. A Jászság szorgalmas kutatójának személyét nem kell bemu-

A könyv címlapja

tatnunk a REDEMPTIO olvasóinak, hiszen a keze alól kikerült írásművek sokasága ismertté tette őt a helytörténet iránt érdeklődők sorában. Legújabb könyve a katolikus egyház ellen a Jászságban elkövetett visszaéléseket bőséges forrásanyag felsorakoztatásával mutatja be. A 133 napig fennálló Tanácsköztársaság intézkedéseiben legjelentősebb helyet a vallásüldözés foglalta el. Így történt ez Jászberényben is, ahol a Vallásügyi és Likvidáló Bizottság ténykedéséről Kocsis István, a Nagyboldogasszony plébánia káplánja (segédlelkésze) a következőket írta: „Jászberény népének egy nagy bűne van, az, hogy nagyon katolikus?...

És ezt a 'bűnét' nagyon is büntették, nem tudott a különben csendes és nyugodt lakosságú Jászberény az észrevétlenség homályába rejtőzni – mint a legtöbb alföldi város – a rémes napok alatt, kikiáltott fehér város volt, állandóan figyelemmel kísérték, és rémes terror alatt tartották.” Elsőként az iskolákból távolították el minden olyan képet és feszületet, „mely a gyermekek lelkében a múlt bűnös rendszernek csak halvány emlékét is felidézhetné” – írta közleményében 1919. március 30-án a hitehagyott Taska János, a város közoktatási népbiztosa. Hamarosan túszként Budapestre hurcolták Erdős András plébánost, majd mindazokat, akik felemelték tiltakozó szavukat az egyház elleni nyílt támadásokért, „izgatás” címén börtönre és pénzbüntetésre ítélték.

Közöttük volt Suba Antal, Nagy István, Egressy Kálmán és Taczman Kálmán. Az országban sok helyen követelt halálos áldozatot a rögtönítélő különítmények megjelenése. A falvak lakosai közül ártatlan embereket végeztek ki, katolikus és protestáns papokat akasztottak fel, lőtték agyon. A félelmetes jászberényi terrorcselekményeknek Egressy Kálmán, a fiatal joghallgató lett az áldozata, akit vallásos meggyőződése miatt lőtték fölé május 2-án.

A plébános elhurcolása után a Nagyboldogasszony plébánia vezetését érseki megbízatással a három káplán látta el, akik közül Kocsis István naplószerű pontossággal rögzítette írásban a 133 nap helyi eseményeit. Az egri főegyházmegyei levéltárban őrzött kéziratos feljegyzés – sok egyéb dokumentummal együtt – kiváló forrásként szolgált, s ezek segítségével tárta fel

dr. Suba Györgyné hitelesen és példamutató pontossággal mindazt a visszaélést, ami az egyházat sújtotta 1919-ben. A hatalmas feltáró munkáért a szerzőt a legnagyobb elismerés illeti, mert az ismeretterjesztés mellett azt a reményt erősíti, hogy a múlt szörnyűségei soha többé nem ismétlődhetnek meg.

*Józsa László
helytörténeti kutató*